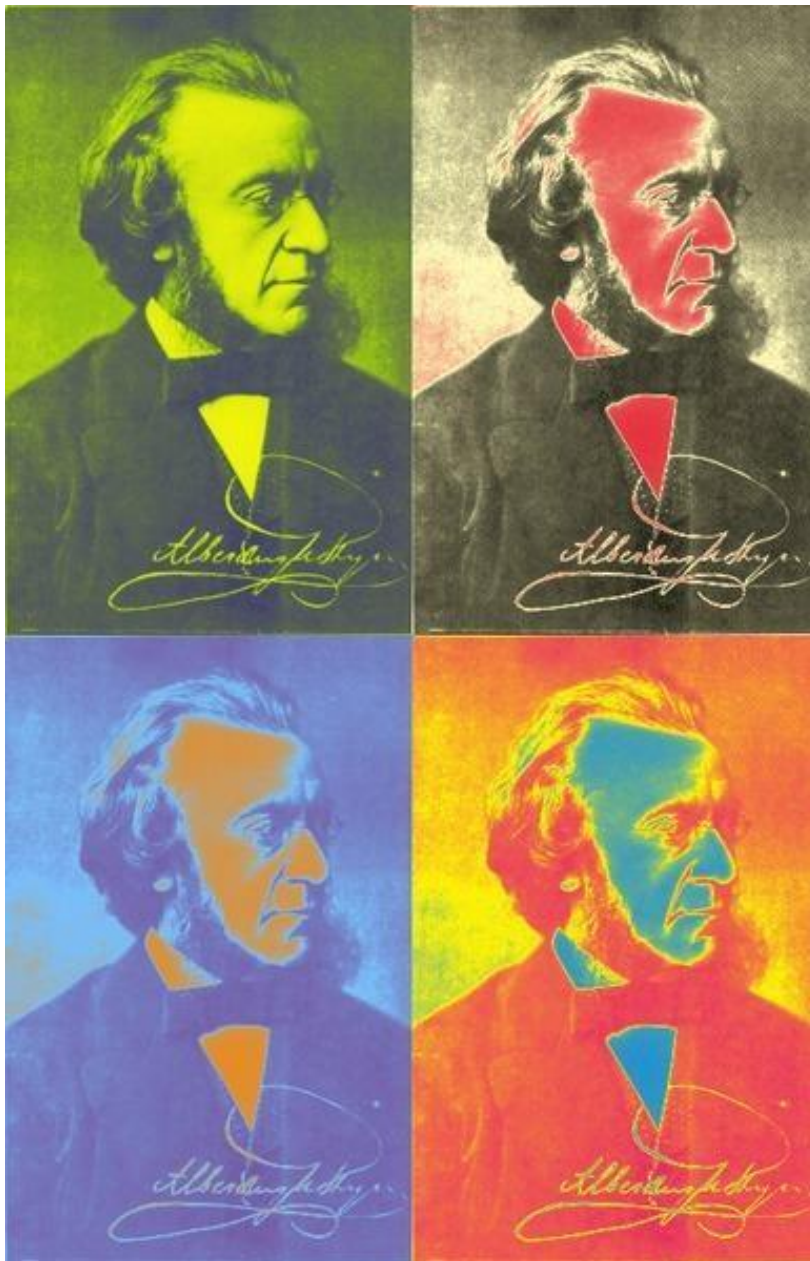

HANDLEIDING PROFIELWERKSTUK

Alberdingk Thijm College

Vwo, 2019

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Inleiding	4
Tijdpad.....	5
Onderzoeksopzet.....	6
Onderzoeksverslag.....	8
Presentatie.....	9
Bijlage 1 Beoordelingsmatrix	10
Bijlage 2 Onderwerp kiezen	12
Bijlage 3 Bronnen verzamelen	14
Bijlage 4 Hoofd- en deelvragen	16
Bijlage 5 Onderzoeksmethode.....	19
Bijlage 6 Verwijzen naar bronnen in je onderzoeksopzet en verslag	21
Bijlage 7 Presentatie.....	26

Voorwoord

Op de voorkant vinden jullie de naamgever van onze school: J. A. Alberdingk Thijm. Alberdingk Thijm was een Nederlandse katholieke schrijver. Aan de Rijksacademie voor Beeldende Kunsten te Amsterdam was hij hoogleraar in Esthetiek en Kunstgeschiedenis, en deed hij wetenschappelijk onderzoek binnen deze vakgebieden.

Nu is het aan jullie om je in de wetenschap te gaan verdiepen. Onze hoop is dat jullie mede door het profielwerkstuk een mooie bijdrage gaan leveren aan de wetenschap, en leren hoe je op een wetenschappelijke manier schrijft en onderzoekt. We wensen jullie veel plezier!

Anneloes Leijenhorst
Afdelingsmanager vwo bovenbouw

Els Goedhart
Coordinator profielwerkstukken

Inleiding

Een van de onderdelen van het examendossier is het profielwerkstuk (PWS). Met het maken van dit werkstuk krijg je de kans om, in groepjes van 3 leerlingen, uitgebreid onderzoek te doen naar een onderwerp dat je interesseert. Enige eis hieraan is dat je onderwerp valt binnen één van je examenvakken. We dagen je uit om iets te maken waar de leraren het nog jaren over hebben: wees origineel, creatief en het liefst revolutionair! Probeer de krant te halen! Dat lukt natuurlijk niet als je iets maakt dat al bestaat...je gaat iets nieuws onderzoeken of je gaat een bestaand onderzoek/bestaande theorie toepassen op een nieuwe situatie.

In deze handleiding vind je het tijdpad: wanneer moet je wat inleveren? Daarna volgt de werkwijze die hoort bij de verschillende PWS-onderdelen. Daarna volgen bijlagen met extra uitleg, informatie en tips.

Let op! Voor leerlingen die hun PWS voor een natuur-vak maken, geldt een aangepaste handleiding. Klik hier voor de link naar de wikiwijs van deze handleiding:

https://maken.wikiwijs.nl/131643/Profielwerkstuk_Natuurprofielen_VWO

Beoordeling

Bij het PWS worden vier onderdelen beoordeeld, te weten, de onderzoeksopzet, het onderzoeksverslag, de presentatie en het hele proces. In onderstaande tabel staan de onderdelen en hun gewicht.

	Onderdeel	Weging	Tijdsinvestering (pp)
1	Onderzoeksopzet	30%	35 uur
2	Onderzoeksverslag	30%	35 uur
3	Presentatie	20%	10 uur
4	Proces	20%	
	Profielwerkstuk	100%	80 uur

Het afgeronde cijfer van het profielwerkstuk telt mee in het combinatiecijfer. Dit combinatiecijfer bestaat uit het afgeronde gemiddelde cijfer van Maatschappijleer, CKV en het profielwerkstuk. Geen van deze cijfers mag lager zijn dan een 4.

Begeleiding

Elk profielwerkstuk wordt begeleid door een toegewezen begeleider. Deze begeleider volgt en begeleidt het proces en beoordeelt jullie werk.

Er is een aantal verplichte momenten ingepland (zie tijdpad) waarop je een gesprek met je begeleider zult hebben. Buiten deze momenten om kan je uiteraard nog extra afspreken maken of contact hebben met je begeleider, maar dit is op eigen initiatief van jullie zelf.

Tijdpad

Datum	Onderwerp
12feb 11:05	Kick-off PWS
<i>Voorjaarsvakantie</i>	
25feb	Doorgeven groepje + top 3 aan vakken + evt eerste idee onderwerp bij Els (e.goedhart@atscholen.nl)
25-28 feb	Groepsindeling en begeleiding bekend
4-8 maart	Begeleidingsgesprek 1: - Stel samen met begeleider hoofdvraag/deelvragen/richting vast
<i>Toetsweek II</i>	
20-29 maart	Schrijven inleiding/probleemstelling
1 april	Workshop: theoretisch kader schrijven
1-19 april	Schrijven theoretisch kader
15-19 april	Begeleidingsgesprek 2: - Hulp bij en feedback op theoretisch kader
<i>Meivakantie & reis Barcelona/IJsland/Rome</i>	
13-31 mei	(Af)schrijven theoretisch kader
3 juni	Workshop: onderzoeksmethoden
3-14 juni	Bepaal onderzoeksmethode, start met beschrijven
<i>Toetsweek III</i>	
4 juli PWS-dag	Begin dag: begeleidingsgesprek. Wat moet er nog gebeuren? Afschrijven onderzoeksopzet.
5 juli PWS-dag	Inleveren onderzoeksopzet (=30% van je eindcijfer)
<i>Zomervakantie</i>	
2-6 sept	Begeleidingsgesprek 3: Opstart PWS-onderzoek. Start met verzamelen resultaten.
23 sept	Workshop: analyse van resultaten
23 sept – 18 okt	Schrijven resultaten, analyse en conclusie
14-18 okt	Begeleidingsgesprek 4: - Hulp bij en feedback op resultaten, analyse en conclusie
<i>Herfstvakantie</i>	
30 oktober	Inleveren complete PWS (=30% van je eindcijfer)
7 november	PWS-presentatie (=20% van je eindcijfer)

Onderzoeksopzet

Ieder onderzoek begint met een onderzoeksopzet. Je onderzoeksopzet moet zodanig zijn dat het voor de lezer helder is wat je wilt gaan onderzoeken (aanleiding/probleemstelling), wat er al over het onderwerp in de wetenschappelijke literatuur bekend is (theoretisch kader) en hoe je je onderzoek wilt gaan vormgeven (onderzoeksmethode).

De onderzoeksopzet bepaalt een groot deel van je cijfer, namelijk 30%. Dat is niet voor niets: als je een goede opzet maakt, kom je tijdens het onderzoek zelf minder problemen tegen en hoef je alleen nog maar uit te voeren wat je zelf hebt bedacht.

Werkwijze

1. Je werkt in een twee- of drietal: bepaal met welke leerling(en) je samen gaat werken.
2. Je kiest samen een onderwerp (zie **bijlage 2** voor extra informatie en tips), en een voorlopige richting/hoofdvraag die je gaat onderzoeken. Beschrijf dit in een inleiding/probleemstelling.
3. Zoek wetenschappelijke informatie op over het onderwerp en verwerk dit tot een theoretisch kader. In het theoretisch kader geef je weer wat er al bekend is over jouw onderwerp. Je bespreekt hier de belangrijke relevante theorieën (zowel begrippen als modellen). Daarnaast kan je ook relevant onderzoek bespreken.

Gebruik hiervoor minimaal tien wetenschappelijke bronnen (zie **bijlage 3** voor tips voor het verzamelen van goede bronnen).

Verwijs in de tekst direct naar de bronnen. Noteer daarnaast meteen al je bronnen in een aparte bronnenlijst. Zie **bijlage 6** voor hoe je naar bronnen verwijst in een tekst.

4. Op basis van het theoretisch kader kom tot je tot een definitieve hoofdvraag (en deelvragen): nu je weet wat er in de theorie bekend is over je onderwerp, wat wordt dan de hoofdvraag die je wilt gaan onderzoeken? Zie **bijlage 4** voor hoe je goede hoofd- en deelvragen opstelt.
5. Schrijf vervolgens op hoe je antwoord wilt vinden op de hoofdvraag (en deelvragen), dit is je onderzoeksmethode. Geef aan waarom jullie kiezen voor deze opzet. Zorg ervoor dat het zo duidelijk is, dat een ander jouw onderzoek kan uitvoeren! Voor extra informatie en tips bij het kiezen van de onderzoeksmethode, zie **bijlage 5**.

6. Geef aan wat jullie planning en taakverdeling was voor deze onderzoeksopzet. Geef ook vast aan wat jullie planning en taakverdeling is voor de daadwerkelijke uitvoering van het onderzoek.
7. Bij de onderzoeksopzet hoort een reflectie over het maken van de onderzoeksopzet. Hiervoor is het van belang om een logboek (met o.a. tijd activiteiten, mee- en tegenvallers en voorbeelden) bij te houden, zodat je dit kan gebruiken voor de reflectie: wat ging goed, wat heb je geleerd, en wat had je achteraf anders willen doen?
8. Tot slot maak je van het bovenstaande een verslag (onderzoeksopzet). Om het verslag te kunnen beoordelen, moeten de volgende onderdelen in het verslag aanwezig zijn:
 - Inleiding / probleemstelling
 - Theoretisch kader
 - Hoofd- en deelvragen
 - Onderzoeksmethode
 - Planning en taakverdeling
 - Reflectie
 - Literatuurlijst

Voor de beoordelingsmatrix, zie **bijlage 1**. Kijk hier goed naar voordat je je verslag inlevert!

Onderzoeksverslag

Als de onderzoeksopzet is goedgekeurd, voer je het onderzoek uit. Hiervoor maak je gebruik van de onderzoeksopzet, want daarin heb je als het goed is beschreven hoe je de uitvoering van je onderzoek zult gaan doen. Het uiteindelijke resultaat is je complete PWS-verslag: de onderzoeksopzet, aangevuld met onderzoeksresultaten, analyse van die resultaten en conclusies die je trekt.

Werkwijze

1. Je werkt verder in dezelfde twee- of drietallen.
2. Je verbetert indien nodig de onderzoeksopzet naar aanleiding van de feedback van je begeleider.
3. Je voert je onderzoek uit zoals je hebt beschreven in de onderzoeksmethode.
4. Bespreek de resultaten die uit het onderzoek voortkomen (zonder mening). Maak indien mogelijk gebruik van tabellen, diagrammen, infographics of grafieken. Analyseer vervolgens je onderzoeksresultaten (met mening).
5. Schrijf vervolgens een conclusie. Geef antwoord op de hoofd- en deelvragen.
6. Schrijf een discussie. Bespreek de validiteit en betrouwbaarheid van het onderzoek, en doe aanbevelingen voor vervolgonderzoek.
7. Ook voor het onderzoeksverslag schrijf je een reflectie, ditmaal met name gericht op het uitvoeren van het onderzoek en het schrijven van het onderzoeksverslag.
8. Voeg alles samen tot een compleet verslag, inclusief je onderzoeksopzet. Als allerlaatste maak je een op zichzelf staande en begrijpelijke samenvatting.
9. Om het complete PWS te kunnen beoordelen, moeten de volgende onderdelen in het verslag aanwezig zijn (voor de beoordelingsmatrix, zie **bijlage 1**):
 - Samenvatting
 - Inleiding / probleemstelling
 - Theoretisch kader
 - Hoofd- en deelvragen
 - Onderzoeksmethode
 - Resultaten en analyse van resultaten
 - Conclusie
 - Discussie
 - Planning en taakverdeling
 - Reflectie
 - Literatuurlijst

Presentatie

Jullie onderzoek is gedaan, het verslag is ingeleverd. Het is tijd om na te denken over hoe jullie je onderzoek gaan presenteren. In de voorbereiding kan je de volgende stappen volgen. Vaak is het handig om tegelijk na te denken over inhoud en vormgeving/ hulpmiddelen. In de **bijlage 7** staan verdere tips voor het voorbereiden van de presentatie.

Werkwijze

1. Planning en taakverdeling

Net als bij je onderzoeksopzet begin je met het in kaart brengen van wat je gaat doen. Bedenk wie welk deel van de presentatie voor zijn/haar rekening zal nemen.

2. Inhoud

Denk na over de inhoud van jullie presentatie. Houd daarbij in de gaten wat het belangrijkste is om te vertellen en wat interessant is voor het publiek. Je hebt geen tijd om je hele verslag voor te lezen, dus maak keuzes in wat je vertelt!

De volgende onderdelen zijn in ieder geval belangrijk:

- Wat jullie hebben onderzocht
- Waarom dat interessant is
- Hoe jullie het onderzoek hebben aangepakt
- Wat jullie conclusies zijn
- Wat daar interessant en verrassend aan is

3. Vormgeving/hulpmiddelen

Denk na over hoe je jullie boodschap zo pakkend mogelijk kunt overbrengen aan het publiek. Daarbij kun je denken aan een powerpointpresentatie, maar ook aan een (korte) quiz, woordweb, filmpje etc. Goede voorbeelden zijn belangrijk voor een publiek dat waarschijnlijk minder goed in het onderwerp zit dan jullie.

4. Oefenen

Zorg dat jullie tijd hebben om de presentatie een aantal keer te oefenen, het liefst ook een keer met publiek. Meet met een stopwatch hoe lang jullie presentatie duurt, test of jullie ondersteunende middelen soepel werken etc. De middag voor de presentatie kun je je begeleider vragen of je in het lokaal mag oefenen. Je kunt dan ook dingen klaarzetten.

5. Beoordeling

De presentatie wordt beoordeeld op de inhoud, de structuur, de interactie met je publiek, de wijze van presenteren, het taalgebruik en het gebruik van hulpmiddelen. Kijk voor de beoordelingsmatrix in de **bijlage 1**.

Bijlage 1 Beoordelingsmatrix

Het PWS wordt beoordeeld op vier onderdelen: de onderzoeksopzet, het verslag, de presentatie en het proces. In totaal kun je 100 punten halen voor het PWS verdeeld over de verschillende onderdelen. Bij de verschillende onderdelen wordt beoordeeld of alles wat gevraagd wordt aanwezig is en of jullie werk het juiste denkniveau en diepgang heeft.

Het is handig om de beoordelingscriteria door te lezen voordat je begint aan een product. Als er dan nog dingen onduidelijk zijn kun je je begeleider om uitleg vragen. Ook kan je op basis van deze onderdelen een taakverdeling maken.

De **onderzoeksopzet** wordt beoordeeld op de volgende punten:

- Theoretisch kader (10 punten)
 - Minimaal 10 relevante wetenschappelijke artikelen
 - Correcte bronvermelding in de tekst en bronnenlijst
 - Belangrijkste begrippen en theorieën worden beschreven
 - Huidige stand van zaken wordt beschreven
 - Onderzoeksvraag volgt logisch uit het theoretisch kader en voldoet aan alle voorwaarden
 - Hypothese volgt logisch uit het theoretisch kader (indien van toepassing)
- Onderzoeksmethode (en indien van toepassing: materiaal) (10 punten)
 - Methode is duidelijk beschreven en te volgen/na te doen voor iemand anders
 - De keuzes die gemaakt zijn voor het onderzoek zijn verantwoord
 - Indien van toepassing: Er is een materiaallijst en deze is volledig
- Volledigheid (10 punten)
 - Alle onderdelen zijn aanwezig (inleiding/probleemstelling, theoretisch kader, hoofd- en deelvragen, onderzoeksmethode, planning en taakverdeling, reflectie en literatuurlijst)
 - De onderzoeksopzet ziet er verzorgd uit en de opmaak is eenduidig
 - De tekst is grammaticaal correct en bevat vrijwel geen spel- en taalfouten

Het **complete PWSverslag** wordt beoordeeld op de volgende punten:

- Resultaten (10 punten)
 - De resultaten zijn overzichtelijk weergegeven in tabellen en grafieken
 - De analyse van de resultaten is op een correcte manier uitgevoerd
- Conclusie (5 punten)
 - De onderzoeksvraag wordt beantwoord op basis van de resultaten
 - Indien van toepassing: De hypothese wordt verworpen of aangenomen
- Discussie (10 punten)
 - De nauwkeurigheid van het onderzoek wordt beschreven
 - De betrouwbaarheid van het onderzoek wordt beoordeeld
 - De validiteit van het onderzoek wordt beoordeeld
 - Er worden tips gegeven voor vervolgonderzoek
- Volledigheid (5 punten)
 - Alle onderdelen zijn aanwezig (inleiding/probleemstelling, theoretisch kader, hoofd- en deelvragen, onderzoeksmethode, resultaten, conclusie, discussie, literatuurlijst, reflectie en logboek/labjournaal)
 - Het verslag ziet er verzorgd uit en de opmaak is eenduidig
 - De tekst is grammaticaal correct en bevat vrijwel geen spel- en taalfouten

De **presentatie** wordt beoordeeld op de volgende punten:

- Inhoud en structuur (5 punten)
 - De presentatie is degelijk voorbereid
 - De inhoud wordt helder gebracht
 - De presentatoren presenteren zich als deskundigen
 - ICT wordt goed gebruikt
 - De eventuele andere hulpmiddelen worden goed gebruikt en hebben een toegevoegde waarde
- Presentatie (10 punten)
 - De inleiding motiveert het publiek
 - Er wordt goed naar vragen en opmerkingen geluisterd
 - Er wordt interactie gezocht met het publiek
 - Er wordt levendig en enthousiast gepresenteerd
 - De presentatie wordt ondersteund door houding, mimiek en gebaar
 - Er wordt oogcontact met het publiek gemaakt
- Vervolgonderzoek (5 punten)
 - Er worden vervolgonderzoeken aangedragen voor de V5-leerlingen

Het **proces** wordt beoordeeld op de volgende punten:

- Uitvoering van het onderzoek (10 punten)
 - Het onderzoek is uitgevoerd volgens de beschreven methode
 - Eventuele aanpassingen aan de methode zijn verantwoord
 - De uitvoering van het onderzoek is te volgen op basis van het logboek/labjournaal
- Zelfstandigheid (10 punten)
 - Er is indien nodig hulp gevraagd van de begeleider
 - Afspraken zijn nagekomen
 - Problemen zijn op eigen initiatief opgelost

Bijlage 2 Onderwerp kiezen

Een onderwerp voor je profielwerkstuk kiezen is soms best lastig: er mag heel veel, maar juist de keuze kan het moeilijk maken. Als je al weet waarover je je profielwerkstuk wilt schrijven hoef je deze bijlage verder niet te lezen. Ben je er nog niet helemaal uit dan vind je hieronder een aantal plekken waar je kunt kijken voor inspiratie.

Inspiratie

Veel universiteiten geven suggesties voor onderwerpen (soms zelfs met begeleiding en vaak met verwijzingen naar bronnenmateriaal). Kijk eens op:

- <https://www.profielwerkstukonderwerpen.com/profielwerkstukonderwerp-kiezen/>
- <https://www.utwente.nl/onderwijs/pre-university/preu/begeleiding/profielwerkstuk-helpdesk/#online-overzichtprofielwerkstukken>
- <https://www.tilburguniversity.edu/nl/onderwijs/bacheloropleidingen/studiekeuze/profielwerkstuk/onderwerpen/>
- <https://www.rug.nl/education/scholierenacademie/studieondersteuning/profielwerkstuk/gammasteunpunt/subjects/onderwerpen/>
- <https://www.wur.nl/nl/Onderwijs-Opleidingen/pws-scholieren.htm>

Op bovenstaande websites kun je per vak naar een onderwerp zoeken, maar deze lijst is niet volledig. Er zijn nog veel meer opties: bijna alle universiteiten hebben wel een webpagina over profielwerkstukken. Als je al weet wat je wil gaan studeren is het dan ook handig even op de website van je toekomstige universiteit te kijken.

Stappenplan onderwerp kiezen

Stap 1. Het klinkt heel logisch, maar wat je het beste kunt doen is allereerst bij jezelf te rade gaan. Wat vind je zelf echt interessant, wat houdt je bezig? Je krijgt de kans om te schrijven over iets waar je echt interesse in hebt, maak daar ook gebruik van!

Stap 2. Een handige manier om dit aan te pakken is 'brainstormen'. De volgende vragen kunnen daarbij helpen. Schrijf de antwoorden op een kladblaadje zonder er over na te denken.

- Wat wil je gaan studeren?
- Wat zijn/is je hobby('s)?
- Waar weet je helemaal niets vanaf, maar zou je wel iets over willen weten?
- Wat is je favoriete schoolvak?
- Welke berichten lees je als eerste in de krant?
- Over welke onderwerpen praat je met je vrienden?

Stap 3. Schakel je vrienden in! Wat vinden zij goed bij je passen? Wat houdt jou volgens hen bezig, en waar ben je volgens hen goed in? Dit kan verrassende maar vaak ook leuke onderwerptideeën voor je profielwerkstuk opleveren.

Stap 4. Denk breder dan alleen de onderwerpen die op school worden behandeld. Je hobby of vrijetijdsbesteding lijken misschien niets met school te maken te hebben, toch zijn ze vaak in te passen bij een vak. Zorg dat je het zo dicht mogelijk bij jezelf houdt. Aanleiding voor je onderwerp kan wel iets “groots” of een ontwikkeling buiten NL zijn, maar probeer dat dan toe te passen op/te onderzoeken binnen je eigen omgeving.

Stap 5. Doe inspiratie voor je profielwerkstuk op op de websites hierboven. Daar staan leuke ideeën per schoolvak gesorteerd. Ook kun je eens op populair wetenschappelijke websites (wetenschap24.nl, kijkmagazine.nl) rondneuzen voor inspiratie.

Stap 6. Maak een mindmap. Wanneer je wel een idee hebt van welke kant je op wilt maar niet zo goed weet wat je er mee wil, kan het heel handig zijn om een mindmap te maken.

Stap 7. Heb je een eerste richting? Zoek er een 2^e concept bij, die er invloed op heeft of waarvan je verwacht dat het er iets mee te maken heeft. Dus bijv niet alleen reclame, maar reclame en gedrag van mensen. Niet alleen kredietcrisis, maar kredietcrisis en waarde van huizen. Dan “zoom” je al wat in op je onderwerp, welk aspect daarvan ga je onderzoeken? Je gaat dan al langzaam naar de richting

- a. Wat is de invloed van op
- b. In hoeverre speelt een rol bij
- c. Hoe is te verklaren vanuit
- d. Etc

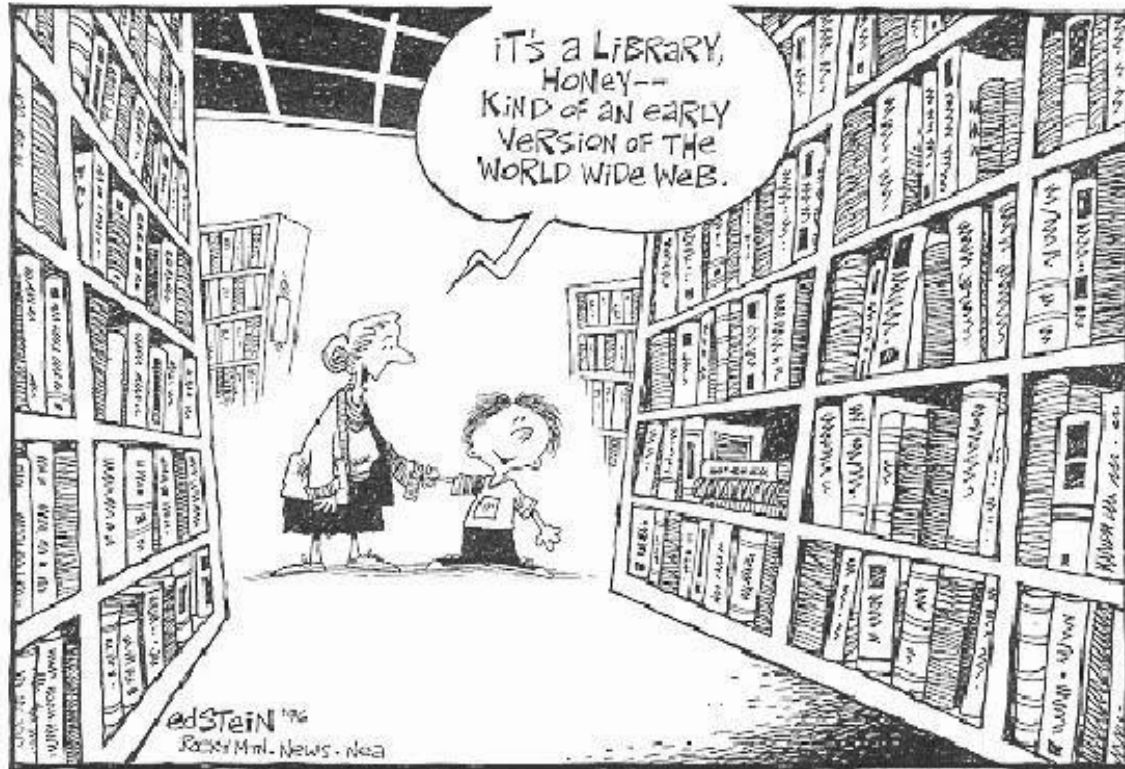
Projecten en prijsvragen

Sommige organisaties proberen kennis over een bepaald onderwerp te bundelen door profielwerkstukken over één thema te begeleiden of er een prijsvraag over uit te schrijven. Een paar voorbeelden:

- <http://www.ikonderzoekwater.nl/>
- <https://www.rijksmuseum.nl/nl/junior-fellowship>
- <https://www.cordaid.org/profielwerkstuk/meedoen/>
- <https://www.twenteacademy.nl/leerlingen/wedstrijden/profielwerkstukkenwedstrijd/pwsw/>
- <http://www.tue.nl/universiteit/faculiteiten/industrial-engineering-innovationsciences/studeren/bacheloropleidingen/psychology-technology/studiekeuze-en-studievoorlichting/innovation-challenge/>

Bijlage 3 Bronnen verzamelen

De eerste stap bij de uitvoering van je onderzoek is dat je informatie verzamelt die nodig is om je onderwerp af te bakenen en de onderzoeksvragen mee te beantwoorden. Aangezien we niet veel tegelijkertijd kunnen onthouden, is het verstandig om tijdens het verzamelen de informatie ook meteen vast te leggen. En als je dat dan ook nog geordend doet, bespaar je jezelf veel tijd!

Stap 1. Formuleer zoektermen

Je bedenkt specifieke zoektermen 'wat wil ik precies weten?' en gaat op zoek naar geschikte bronnen voor jouw onderzoek.

Hoe formuleer je zoektermen:

- Zoek op kernbegrippen uit je onderwerp, bijvoorbeeld: 'alcohol', 'leeftijdsgrens 18 jaar', 'campagne NIX18', 'gevolgen voor horeca', 'invloed ouders'.
- Zoek op begrippen uit je onderzoeksvragen of hypothesen
- Vind je te weinig informatie? Probeer het dan eens met synoniemen voor je zoekwoorden of met Engelse zoektermen.
- Kijk in bronnen die je al gevonden hebt welke zoektermen daar gebruikt worden en probeer die ook.

Stap 2. Zoek op verschillende plaatsen

- Zoek voor wetenschappelijke publicaties via Google Scholar <http://scholar.google.nl/intl/nl/scholar/about.html>. Sommige wetenschappelijke artikelen zijn gratis te downloaden.
- Je kunt lid worden van een universiteitsbibliotheek. In de catalogus van de bibliotheek kun je zien welke bronnen aanwezig zijn.
 - o Catalogus Utrecht: http://aleph.library.uu.nl/F/?func=option-updatelng&P_CON_LNG=NED
 - o Catalogus Amsterdam: http://lib.uva.nl/primo_library/libweb/action/search.do?vid=UVA
- Wikipedia is op zichzelf niet voldoende als bron. Wikipedia kan je wel helpen om je in te lezen. Bovendien staan onderaan Wikipedia-pagina's vaak bronvermeldingen.
- Raadpleeg websites van universiteiten. Veel universiteiten bieden hulp bij het schrijven van je profielwerkstuk. Soms hebben ze al een hele lijst bronnen voor je geselecteerd. Vaak kun je ook een afspraak maken om een student of wetenschapper te interviewen (het is handig om dit pas te doen als je je hebt ingelezen).
- Als je al boeken of artikelen hebt gevonden kan je in de bronnenlijst van die artikelen weer verder zoeken naar nieuwe bronnen.

Stap 3. Selecteer de bruikbare bronnen

Als je denkt dat je voldoende bronnen gevonden hebt, ga je selecteren welke bronnen je echt kunt gebruiken “wat kan mij helpen mijn onderwerp af te bakenen, mijn onderzoeksvragen mee te beantwoorden”?

Controleer of je voor alle onderwerpen voldoende informatie hebt.

Zet de bronnen die je kunt gebruiken bij elkaar in de bronnenlijst en geef per bron voor jezelf met trefwoorden aan welke kernbegrippen daarin worden behandeld. Zo weet je straks bij het schrijven van je theoretisch kader wanneer je naar welke bron moet verwijzen.

Stap 4. Voorbereiden bronverwijzing

Noteer meteen alle gegevens van bronnen die bruikbaar lijken: nu heb je de bron bij de hand, straks vind je het misschien niet meer terug op internet of is het tijdschrift of boek weer uitgeleend. Voor de correcte verwijzing naar bronnen in de tekst en in je literatuurlijst, zie **bijlage 6**.

Bijlage 4 Hoofd- en deelvragen

Voor het doen van onderzoek heb je een onderzoeksvraag nodig, die helder en scherp is geformuleerd. Bovendien moet de vraag (door jou) onderzoekbaar en dus realistisch zijn. Om een goede onderzoeksvraag te kunnen opstellen, moet je al iets meer van je onderwerp afweten. Je begint dus niet meteen met het formuleren van hoofd- en deelvragen. Het beste kun je beginnen door globaal in te lezen. Volg de volgende stappen om tot goede onderzoeksvragen te komen.

Stap 1. Inlezen en richting bepalen

Het beste kun je beginnen met het bepalen van een onderzoeksrichting, en je globaal in te lezen. Dit doe je door:

- je onderwerp te googelen,
- een Wikipedia pagina over het onderwerp te bekijken
- alvast een inleidend werk te lezen.

Op deze manier kom je er achter vanuit welke invalshoeken je het onderwerp kunt benaderen en uit welke deelonderwerpen het onderwerp bestaat. Waarschijnlijk zijn dit te veel om allemaal te behandelen in je werkstuk. Het beste kun je daarom de hoofdvraag op een deelonderwerp toespitsen.

Stap 2. Hoofdvraag formuleren

Op basis van het doel dat je met je onderzoek hebt, stel je een hoofdvraag op. Bij het formuleren van je hoofdvraag is het van belang dat je vraag niet te breed of te smal is. Een hoofdvraag die te breed of te smal is, kan voor problemen zorgen. Een hoofdvraag die te breed is, is vaak niet uitvoerbaar. Bovendien loop je bij een te brede hoofdvraag de kans dat je tijdens je onderzoek door de bomen het bos niet meer ziet.

Een voorbeeld van een te brede hoofdvraag is:

- Kun je de Duitse literatuur vergelijken met de Oostenrijkse en Zwitserse literatuur?

Deze vraag is niet genoeg afgebakend: gaat het om alle literatuur in alle perioden? En op welke punten wil je vergelijken? Deze vraag zou je daarom beter kunnen vervangen door bijvoorbeeld:

- Is de periode van de Romantiek in de Duitse literatuur te vergelijken met de Oostenrijkse en de Zwitserse Romantiek?

Als je hoofdvraag daarentegen te smal is, ben je vaak te snel klaar met je onderzoek. Bovendien is het moeilijk om bij een smalle hoofdvraag veel diepgang aan je onderzoek te geven. Een voorbeeld van een hoofdvraag die te smal is, is:

- Was Aletta Jacobs de eerste vrouwelijke student in Nederland?

Deze vraag kun je eigenlijk alleen met 'ja' of 'nee' beantwoorden. Wanneer je deze vraag onderzoekt, zul je er al snel achter komen dat Aletta Jacobs inderdaad de eerste vrouwelijke student in Nederland was die haar studie geneeskunde succesvol afrondde. Maar Anna Maria van Schurman had al veel eerder ook als studente colleges bijgewoond. Dus de vraag is interessanter dan op het eerste gezicht gedacht, alleen niet echt profielwerkstuk vullend. Daarom kun je deze vraag beter vervangen door bijvoorbeeld:

- Wat heeft Aletta Jacobs betekend voor de positie van de vrouw in Nederland?

Stap 3. Deelvragen formuleren

Een hoofdvraag is vaak te groot om eenvoudig te kunnen beantwoorden. Om het onderzoek beter uit te kunnen voeren, is het daarom verstandig om je hoofdvraag op te splitsen in een aantal deelvragen. Door een antwoord te vinden op alle deelvragen, beantwoord je dan uiteindelijk je hoofdvraag.

Onthoud dat je onderzoek altijd moet leiden tot een antwoord op de hoofdvraag. Bedenk dus geen deelvragen die niet bijdragen aan het beantwoorden van de hoofdvraag.

Stel je hebt gekozen voor de volgende hoofdvraag:

- Wat heeft Aletta Jacobs betekend voor de positie van de vrouw in Nederland?

Deze vraag kun je bijvoorbeeld onderverdelen in de volgende deelvragen (die allemaal verband houden met de hoofdvraag):

- Hoe was de positie van de vrouw in de tijd dat Aletta Jacobs opgroeide?
- Wat was het effect van haar studie op de positie van andere vrouwen en op de positie van de universiteit?
- Wat heeft Aletta Jacobs na haar studie voor de positie van vrouwen gedaan?
- Wat was er aan het eind van haar leven in de positie van vrouwen veranderd?
- Wat is er na het leven van Aletta Jacobs gebeurd met de positie van vrouwen?

Stap 4. Hypothesen formuleren

Wanneer je je hoofdvraag en je deelvragen geformuleerd hebt, kun je hypothesen formuleren. Een hypothese is het antwoord dat je verwacht op je onderzoeksvraag. De onderbouwing van je hypothese kan volgen uit je theoretisch kader.

Een mogelijke hypothese over de bovenstaande onderzoeksvraag, is bijvoorbeeld: 'Ik verwacht dat Aletta Jacobs veel heeft betekend voor de positie van intelligente vrouwen in Nederland, omdat ik denk dat het na haar studie voor andere vrouwen ook gemakkelijker werd om te gaan studeren en een baan te vinden. Voor de positie van andere vrouwen verwacht ik dat Aletta Jacobs geen grote betekenis heeft gehad.'

Een hypothese hoeft overigens niet altijd uit te komen. Wanneer je onderzoek gaat doen naar Aletta Jacobs zul je erachter komen dat zij veel meer heeft betekend voor de 'gewone vrouw' dan je zou verwachten. Zo heeft Aletta Jacobs ervoor gezorgd dat alle vrouwen mochten gaan stemmen.

Bijlage 5 Onderzoeksmethoden

In je onderzoeksmethode vertel je wat je gaat onderzoeken en hoe je het gaat onderzoeken. Dit is niet eenvoudig. Er zijn veel verschillende manieren hoe je iets kan onderzoeken. Welke methode het best is hangt af van je onderwerp, de hoeveelheid tijd en geld die je hebt, wat je zelf interessant vindt enzovoorts. Het is vooral belangrijk dat je constant uitlegt waarom je juist die keuze maakt.

Voorbeelden van onderzoeksmethoden zijn:

- Bronnenonderzoek: Je zoekt informatie in artikelen, boeken en op internet. Mogelijk vind je ook informatie in niet-geschreven bronnen. Bronnenonderzoek wordt bij vrijwel ieder onderzoek gebruikt: je moet je altijd inlezen. In bijlage 3 wordt uitgelegd hoe je goede bronnen kunt vinden.
- Enquete: Je stelt vragen aan een bepaalde groep mensen. Bij een enquete moet je goed nadenken over waarom je een bepaalde groep selecteert. Ook moeten de vragen die je stelt je helpen om je onderzoeksvraag te beantwoorden.
- Observeren: Je gaat kijken in een bestaande situatie. Denk goed na over waar je op gaat letten. Je kunt bijvoorbeeld turflijsten maken waarbij je op specifieke elementen let. Tijdens de analyse is het belangrijk dat je goed beschrijft hoe je dit hebt aangepakt. Willekeurig dingen noemen die je hebt gezien is niet echt wetenschappelijk. Zorg dat je zegt hoe je het hebt aangepakt want je hebt waarschijnlijk ook veel niet gezien. Zeg hier iets over in je eindverslag.
- Interview: Je stelt vragen aan een expert. Bij een interview moet je kunnen uitleggen waarom deze expert belangrijk is voor je onderzoek. Tijdens een interview kun je met een hele vragenlijst aankomen (gestructureerd interview) of je kunt met alleen een aantal onderwerpen aankomen (ongestructureerd). In het tweede geval heb je wat meer vrijheid en kunnen respondenten vrijer antwoord geven. Maak altijd aantekeningen of neem hem interview op. Op die manier kun je beter de gegevens achteraf analyseren.
- Proefondervindelijk onderzoek (experiment): Je test hoe iets in de praktijk werkt. Een experiment hoort echt bij de wetenschap. De ene studie leent zich hier alleen beter voor dan de andere. In de exacte vakken is het veel gemakkelijker om een experiment na te bootsen dan voor bijvoorbeeld sociaal onderzoek. Wanneer je voor een experiment hebt gekozen is het wederom belangrijk om goed te beschrijven hoe je het precies gaat aanpakken.

- Ontwerp: Je maakt een product dat aan bepaalde eisen voldoet. Dit kan ook een computermodel zijn. Je onderzoek bestaat eruit dat je de eisen helder krijgt en uitzoekt hoe je het beste (goedkoopst, snelst, makkelijkst te herhalen...) aan de eisen kunt voldoen

Meestal zal je meerdere onderzoeksmethoden gebruiken (je doet bijvoorbeeld bijna altijd bronnenonderzoek: je moet je immers inlezen in een onderwerp). Het is vooral belangrijk dat je constant uitlegt waarom je juist die keuze maakt. Wanneer je bijvoorbeeld een enquête houdt wil je als lezer weten waarom je ervoor kiest een enquête te gebruiken. Wat zijn de voordelen en wat zijn de nadelen. Wanneer je een proefje of experiment gaat doen vertel je waarom je dit gaat doen en hoe je het gaat doen.

Daarnaast beschrijf je in je onderzoeksmethodenhoofdstuk welke onderzoeksgroep je onderzoekt (en waarom juist die groep), hoe je data gaat verzamelen en hoe je de data gaat analyseren.

Bijlage 6 Het gebruik van bronnen in je verslag

Waarom

Het vermelden van bronnen binnen een onderzoek is een van de belangrijkste graadmeters van wetenschappelijk niveau voor je profielwerkstuk. Bronvermeldingen zijn van belang voor verschillende redenen (naar Ballenger, 2012):

1. Het stelt lezers in staat om door jouw gebruikte materialen terug te zoeken;
2. Het laat zien in hoeverre je het onderwerp hebt nagezocht;
3. Het versterkt de wetenschappelijke juistheid van jouw eigen ideeën;
4. Het voorkomt dat fouten van een ander aan jou worden toegeschreven;
5. Het gebruiken van bronnen of citaten *zonder* deze te vermelden kan als plagiaat of fraude worden beschouwd;

Kort samengevat gebruik je bronvermelding dus om je onderzoek te plaatsen in de huidige stand van de wetenschap en te laten zien welke informatie van jou is en welke vanuit andere bronnen is gehaald (Ballenger, 2012; Allen, 2000).

Wanneer

Bronvermeldingen zijn op zijn plaats op elk stuk tekst waarin je het onderzoek gebruikt van een ander of een idee neerzet dat niet van jezelf is (Ballenger, 2012). Alleen eigen resultaten of gedachten worden niet met een citatie ondersteunt. Je doet dit met een bronvermelding (Allen, 2000). Een bronvermelding kan voorkomen in de paragraaf (wanneer jouw gebruik van de bron daar ophoudt), of aan het einde van de paragraaf als je tijdens de paragraaf meerdere keren verwijst. Je vermeldt in ieder geval aan het einde van elke paragraaf je bronnen, ook als dit er meerdere zijn. (Ballenger, 2012; Allen, 2000).

Belangrijk is dat je waar mogelijk meer dan 1 bron vermeldt bij elk stuk tekst. Als je je alleen op 1 bron richt, dan loop je het risico dat je klakkeloos de fouten van een ander overneemt. Soms is het lastig om meer bronnen te vinden, maar probeer hier altijd je best voor te doen.

De USC website heeft een goed overzicht voor vragen die je misschien nog hebt:

<http://libguides.usc.edu/writingguide/citingsources>

Hoe

Soorten bronnen

In grote lijnen zijn er 3 soorten bronnen (naar Ithaca College Library, 2018):

- **Primaire bronnen** Materiaal dat door de onderzoekers zelf is gepubliceerd. Denk hierbij aan wetenschappelijke artikelen, boeken van wetenschappers en onderzoeksverslagen van overheidsinstellingen
- **Secundaire bronnen** Materiaal geschreven op basis van primaire bronnen door experts in het vakgebied (of in ieder geval mensen met vakinhoudelijke kennis). Denk hierbij aan populair-wetenschappelijke tijdschriften zoals Natuur, Wetenschap en Technologie, Bionieuws en de betere Wikipedia pagina's. Je kan deze artikelen herkennen aan een goede vermelding van primaire bronnen.
- **Tertiaire bronnen** Materiaal dat zonder duidelijke bronvermelding of geschreven door mensen zonder vakinhoudelijke kennis. Denk hierbij aan blogs, veel Youtube kanalen en krantenartikelen. Deze kunnen informatief zijn, maar wees voorzichtig in het gebruik van deze bronnen. Ze zijn weinig meer dan een mening!

Primaire bronnen zijn vooral goed te vinden via scholar.google.com. Er zijn ook andere websites zoals Pubmed. Deze zijn alleen lastig in gebruik. Veel primaire bronnen zijn achter een betaalmuur gestopt, maar je kan aan deze bronnen komen door je in te schrijven voor een van de bibliotheken (zie bijlage 3). Ook een aantal docenten kan door de betaalmuur komen. Wel kan je in principe altijd het 'abstract' (of samenvatting) lezen. Dit kan vaak al duidelijk maken of een bron nuttig voor je is en je gedachten bevestigt of tegenspreekt.

In je PWS moet je streven naar het gebruik van primaire bronnen. Gebruik secundaire bronnen spaarzaam. Wat wel handig is, is om secundaire bronnen te gebruiken om primaire bronnen te vinden. Vooral Engelse Wikipedia pagina's hebben vaak veel nuttige bronnen erbij staan. Bedenk je dat de meeste bronnen alleen in het Engels te vinden zijn, dus probeer zo veel mogelijk in het Engels te zoeken (tenzij je onderwerp zeer sterk op Nederland is gericht). Je mist anders de grote meerderheid van de beschikbare informatie.

Verwijzing naar bronnen

Er zijn verschillende systemen die je kan gebruiken om bronnen te vermelden. Voor ons PWS gebruiken we meestal APA. Dit systeem is er op gebaseerd dat je alle details van een bron vermeldt in je bronnenlijst, terwijl je in de tekst alleen kort verwijst naar de bron. Dit kan met een combinatie van auteur en publicatiejaar tussen haakjes (van der Weiden, 2018).

Met de Scribbr APA Generator (te vinden via google of <https://www.scribbr.nl/originaliteitscheck/apa-generator>) kun je eenvoudig de bronvermelding in de APA-stijl maken. Kies de taal van je scriptie, selecteer het type bron, vul de invoervelden in en genereer de bron precies volgens de officiële APASTIJL, wat erop neerkomt dat de volgende details van de bron in de bronnenlijst worden vermeld en in de tekst alleen nog maar kort naar de bron moet worden verwezen:

- De schrijver (achternaam en voorletters);
- De volledige titel van het boek of artikel (cursief);
- De plaats en jaar van uitgave;
- Paginanummer (wanneer het een boek of tijdschrift is);
- Datum van bezoeken (bij websites).

Enkele voorbeelden:

Een boek:

Doel H.W. van den, *Afscheid van Indië*, Amsterdam 2000, p. 167.

Een boek met meerdere auteurs:

Bank J., Vos C., *Hendrikus Colijn antirevolutionair*, Houten 1987.

Een tijdschriftartikel:

Boterman F., 'Tussen verzoening en vergelding. Intellectuelen voor en na de Wende', *Spiegel Historiael* 11/12 jaargang 34, 1999, pp. 490-498

Een internetadres:

<http://www.geheugenvannederland.nl/?/nl/items/NIOD02>, 7 juni 2009.

Citeren

Citeren is het letterlijk overnemen van een stuk tekst. Het is vooral gebruikelijk een citaat te gebruiken wanneer het van belang is **wie** iets heeft geschreven / gezegd.

Dit mag wanneer:

- de tekst niet te lang is èn
- het citaat tussen aanhalingstekens staat èn
- de bron op de juiste manier vermeld wordt, **inclusief paginanummer!**

Citeer alleen als je een goede reden hebt om iets letterlijk uit een bron over te nemen. Een werkstuk mag nooit bestaan uit aan elkaar geplakte citaten. Hanteer de regel dat je voor iedere regel die je citeert, zelf minstens twee regels toevoegt waarin je het citaat toelicht.

Verder moet je er op letten dat je:

- het citaat overneemt met precies dezelfde woorden als in de originele bron.
- een citaat altijd op dezelfde manier gebruikt als in de originele bron. De betekenis mag niet veranderen als je het citaat uit zijn oorspronkelijke context haalt.

Stel dat je een citaat wilt gebruiken uit het boek 'Afscheid van Indië' van H.W. van den Doel. Een citaat noteer je in de tekst dan als volgt:

“ Het zou tot 1947 duren voordat alle 45.000 voormalige krijgsgevangenen naar Batavia zouden zijn overgebracht” (van den Doel, 2000, p.131).

Achteraan je PWS in de bronnenlijst verwijst je vervolgens naar de rest van de details van het boek van van den Doel conform de APA-stijl.

Parafraseren

Parafraseren is het in eigen woorden weergeven van ideeën of bevindingen van anderen. Dit mag wanneer:

- duidelijk wordt aangegeven wat van wie wordt overgenomen èn
- de bron op de juiste manier vermeld wordt.

Dit laatste kan op dezelfde wijze als bij een citaat.

Stel dat je een stukje uit het boek 'Afscheid van Indië' van H.W. van den Doel wilt parafraseren. Dit noteer je dan als volgt:

Pas in 1947 waren alle krijgsgevangenen naar Batavia gebracht (van den Doel, 2000).

Achteraan je PWS in de bronnenlijst verwijst je vervolgens naar de rest van de details van het boek van van den Doel conform de APA-stijl.

Je hoeft niet voor alles wat je schrijft een bron te vermelden. Als iets algemeen bekend of aanvaard is kan een bronvermelding achterwege blijven. Als je bijvoorbeeld schrijft dat de Tweede Wereldoorlog in 1939 begint en in 1945 eindigt kun je dat als algemeen bekend veronderstellen en hoef je geen bron te noemen. Het jaar waarin de Koude Oorlog begint staat niet vast, dus als je daarvoor een jaartal noemt moet je wel de bron vermelden.

Bronnen gebruikt voor bijlage 6

Allen, Timothy T., 2000; *Citing references in scientific papers*.

(<http://tim.thorpeallen.net/Courses/Reference/Citations.html> , 29 januari 2018)

Ballenger, Bruce P., 2012; *The Curious Researcher: A Guide to Writing Research Papers*. 7th edition. (gelezen op:

<http://libguides.usc.edu/writingguide/citingsources> op 29 januari 2018)

Ithaca library, 2018; *Primary and secondary sources*. (gelezen op <https://library.ithaca.edu/sp/subjects/primary> op 29 januari 2018)

Bijlage 7 Presentatie

Vorbereiding

Als je voorbereiding op orde is komt je presentatie beter over. Ook ben je waarschijnlijk minder zenuwachtig als je de presentatie al eens hebt geoefend. De volgende aanwijzingen kunnen je helpen bij een goede voorbereiding.

- Tekst mag op papier, maar lees niet voor. Leer de tekst van de presentatie ook niet uit je hoofd. Daar wordt de presentatie saai van. Schrijf bij voorkeur alleen een paar trefwoorden op en gebruik dat als geheugensteuntje.
- Oefen de presentatie vooraf, eerst alleen en daarna voor een aantal mensen (familie, vrienden). Meet daarbij de tijd met een stopwatch. Je kunt de presentatie ook opnemen op video.
- Regel minstens een week voor het tijdstip van de presentatie de ruimte, stoelen, tafels, geluidsapparatuur, beamer, posters, flip-over, viltstiften enzovoorts.
- Zorg dat op de dag van de presentatie alles op tijd klaar staat (voor het publiek er is) en test of alle apparatuur werkt.

Bij een powerpointpresentatie

- Gebruik dia's als ondersteuning, zet er niet te veel tekst op.
- Kijk niet achterom naar het scherm en lees niet voor wat er op het scherm staat – dat kan het publiek zelf ook.
- Een goede vuistregel is dat je over het bespreken van 1 dia twee minuten doet. Maak dus geen presentatie met 30 dia's als je presentatie 15 minuten mag duren.
- Als je tijdens de presentatie een filmpje laat zien, vertel dan vooraf waarom je het filmpje laat zien en kom daar na het filmpje op terug. Praat nooit door het filmpje heen: het publiek hoort dan de spreker en de film niet.
- Zorg dat je videofragment op de goede plek klaarstaat, zodat je niet hoeft te zoeken waar het fragment begint.

Tijdens de presentatie

- Let op de tijd. De presentatie mag ongeveer 15 minuten duren – overleg dit precies met je begeleider. Spreek eventueel af dat iemand je twee minuten voor het einde een seintje geeft.
- Begin kort met een overzicht van wat je gaat vertellen. Presenteer daarna de inhoud. Sluit af met een korte samenvatting van wat je hebt verteld.
- Begin met jezelf voor te stellen (als er mensen in het publiek zitten die je niet kennen).
- Vertel aan het begin van de presentatie wanneer het publiek vragen mag stellen: mogen ze je voortdurend onderbreken, vragen stellen wanneer jij dat aangeeft of aan het einde van je presentatie pas vragen stellen?
- Vertel geen zaken die je publiek al weet (of doe dit heel kort).
- Probeer stopwoordjes te vermijden.

- Er zijn maar weinig mensen die niet zenuwachtig zijn tijdens een presentatie. Als jij één van die velen bent en (te) snel gaat praten van de zenuwen, probeer dan het volgende eens uit: adem na elke zin even rustig in- en uit. Je zult trouwens merken dat je vaak alleen aan het begin van je presentatie last hebt van je zenuwen.
- Wees vriendelijk en enthousiast. Ook wanneer in je publiek mensen zich vervelend gedragen. Je kunt dan proberen deze mensen zo min mogelijk aandacht te geven.
- Houd oogcontact met het publiek. Ook met de mensen die achterin zitten of helemaal vooraan. Als je een powerpointpresentatie gebruikt is het heel verleidelijk om achterom te kijken. Let hierop tijdens het oefenen.
- Blijf niet zitten en sta niet stil voor je publiek, maar loop gerust heen en weer. Zorg dat iedereen uit het publiek je kan zien.
- Wanneer iemand uit het publiek een vraag stelt, herhaal dan de vraag voor je hem beantwoordt. Vaak heeft niet iedereen de vraag direct verstaan.
- Wanneer je het antwoord op een vraag niet weet, zeg dat dan gerust en vraag of iemand anders in het publiek het antwoord wel weet.
- Zorg voor een duidelijke afsluiting van je presentatie.

Savage Chickens

by Doug Savage

